תנ״ך · אחרונים · שפתי חכמים

שפתי חכמים על שיר השירים

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שפתי חכמים על שיר השירים

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שפתי-חכמים-על-שיר-השירים/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פסוק א 4
פסוק ב 4
פסוק ג 5
פסוק ד 5
פסוק ה 5
פסוק ו 5
פסוק ז 6
פסוק ט 6
פסוק יא 6
פסוק יב 6
פסוק טז 6
פרק ב 7
פסוק ט 7
פסוק י 7
פסוק יג 7
פסוק טו 8
פסוק יז 8
פרק ג 9
פסוק א 9
פסוק ג 9
פסוק ה 9
פסוק ז 9
פסוק יא 9
פרק ד 10
פסוק א 10
פסוק ב 10
פסוק ג 10
פסוק ו 10
פסוק יג 11
פרק ה 11
פסוק א 11
פסוק ב 11
פסוק יג 12
פסוק טז 12
פרק ו 12
פסוק ב 12
פסוק ו 12
פרק ז 12
פסוק ב 12
פסוק ג 13
פסוק ה 13
פסוק י 13
פרק ח 13
פסוק א 13
פסוק ז 13
פסוק ח 14

פרק א

פסוק א

שיר שהוא על כל השירים. דקשה לרש"י מהו שור השירים הל"ל שור אשר לשלמה לכ"פ שור וכו'. ואח"כ ק"ל במה הוא מעולה על כל השירים לזה מייתי אר"ע וכו' שכל השורים קדש ושיר השירים קדש קדשים כך הוא הגירסא במדרש ובספרים מדויקים של רש"י ולא גרסינן שכל הכתובים אע"פ שבפ"ג דמסכת ידים כתיב שכל הכתובים קודש שם אונו אלא דברי ר"ע בלבד אבל במדרש זה שהביא רש"י דברי ר"ע ור"א בן עזריה שם הוא שכל השירים קודש ופורושו הכי הוא שכל השורים קדש ושיר השירים קדש קדשים משמע מדתלי ביום שלא היה העולם כדאי כיום שניתן בו שיר השירים שהוא מעולה משירות הכתובים בתורה כשירת הים ושירת האזינו ודומיהם דאם הוו שירות התורה מעולים משיר השירים היה היום שנתנו בו שירות התורה מעולה ויתר כדאי מיום שניתן בו שיר השירים וזה לא יתכן בעיני ר"א בן עזריה ואמר דלא אמרינן שיר זה קודש קדשים אלא על שירי שלמה דוקא שנאמר עליו ויהי שירו חמשה ואלף והוי כאלו אמר שכל שירי שלמה קודש ושיר השירים קודש קדשים וזה הורה במשל למלך המלך הוא משל למלך מה"מ הקב"ה שנתן רוח לשלמה עבדו לברר ולסלות האוכל הוא השיר הזה מכל השירים ולכן סיים בדבריו בנמשל כך כל הכתובים קודש דהיינו כל השירים שעשה שלמה נקראים כתובים כשאר ספרי שלמה:

פסוק ב

לפי שיש מקומות וכו'. דק"ל מנשיקות פיהו הוא מיותר לגמרי. לכ"פ מנשיקות פיהו כמו מאז כלומר כאלו אמר שתהיינה הנשיקות המורגלות אצלו מאז ואח"כ קשה מה הפרש יש בין אותן נשיקות לשאר נשיקות לזה כתב לפי שיש מקומות וכו' אך אני מתאוה להיות נוהג עמי כמנהג הראשון פה אל פה:

פה אל פה. והמפרשים פירשו שהכריח רש"י מצד שלא אמר ישק לי רק ישקני כמו שפי' ראב"ע ז"ל כי כל נשיקה שאינה פה אל פה באה עם למ"ד כמו וישק יעקב לרחל גשה ושקה לי וכו' ורבים ע"כ אמר ישקני לרמוז שתהיה הנשיקה בפיו:

מכל משתה יין ומכל וכו'. דק"ל מאחר שרצה להפליג הל"ל מכל תענוגי העולם. לכ"פ מכל משתה יין ומכל וכו' ואח"כ ק"ל ואיך נכלל שמחה ועונג ביין. לכ"פ ולשון עברי הוא להיות וכו':

פסוק ג

שם טוב נקרא ע"ש שמן טוב. דק"ל עתה בא לשבחו במעלות עצמותיו ומהו המעלה ששמניו טובים. לכ"פ שם טוב וכו':

שהריחו בהם אפסי ארץ וכו'. דק"ל מהו לריח שמניך הל"ל שמניך טובים לכ"פ שהריחו בהם אפסי ארץ וכו':

שמן אשר תורק תמיד להיות ריח ערב וכו'. דק"ל תורק ל"ל הל"ל שמן שמך. לכ"פ נקרא שמך להיות וכו':

אף רחב הזונה אמרה כי שמענו את אשר הוביש וכו'. דק"ל לשון רבים. לכ"פ יתרו ורחב:

בתולות. דק"ל מהו הפי' של עלמות לפי פשוטו ולפי הדוגמא. לכ"פ בתולות לפי שהדיבור וכו':

פסוק ד

ואני אמרתי אחריך נרוצה וכו'. דק"ל ממ"נ אם ירוצו א"צ לימשך ואם הוכרח לימשך א"כ לא ירוצו. לה"כ אני שמעתי וכו' ואני אמרתי אחריך נרוצה וא"צ למשכני:

עודנה לי גילה ושמחה וכו'. שכל הפרשה מספרת מה שאמרה כאלמנות א"כ הביאני המלך חדריו הוא מה שהיה כבר וא"כ מהו נגילה ונשמחה משמע עתה. לז"פ וגם היום הזה וכו':

פסוק ה

אתם רעיותי אל אקל בעיניכם אף אם עזבני אישי וכו'. כוונת רש"י לפרש דכל הכתוב הזה הוא דבר והפוכו אם שחורה אינה נאוה אם כאהלי קדר אינם כיריעות שלמה. לכ"פ שאינם בנושא אחד:

עתידה להעשות מטרפולין לכולם כמו שנבא יחזקאל . פי' אם של עיירות אם בלעז מטרפולין בל' יון עיר כ"פ בערוך א"כ שפיר הוא שהיא האם והם הבנות ומה שמביא כמו עקרון ובנותיה לפי שגם היא היתה מטרפוליו של מלכים כדאיתא בפ"ק דמגלה עקרון תעקר זו קיסרי שהיא היתה מטרפולין של מלכים:

פסוק ו

הם בני מצרים שגדלתי בהם וכו'. דק"ל לרש"י בשלמא לפי פשוטו כמשמעו אבל לפי הדוגמא שאמרה כנסת ישראל אל תראוני שאני שחרחורת בעון העגל או שאר עבירות מהו בני אמי נחרו בי. לכ"פ הם בני מצרים וכו' כלומר לפי הדוגמא הם בני מצרים וכו':

וכרמי שהיה שלי מאבותי לא נטרתי. כוונת רש"י דהל"ל כרמי לא נטרתי מהו שלי. לכן פי' שהיה שלי מאבותי:

מצינו פרנסים נקראים במקרא בל' כרמים. כוונתו בזה למה קורא האלהות בל' כרמים לזה כתב מצינו פרנסים כו' וכ"כ האבן שואב וז"ל שמוני נוטרה עבודת שרים ומזלות כמו ונתתי לה את כרמיה ומתרגמינן פרנסהא עכ"ל:

פסוק ז

וא"ת מה איכפת לך אין זה כבודך שאהיה כאבלה וכו'. הוסיף וא"ת וכו' כי בזולת זה לא יתקשר סוף פסוק לראש פסוק כי סוף פסוק היא על עדרי חבריך וזה אינו סבה ונתינת טעם לאהבה שהתחיל בה הגידה לי שאהבה וגו' רק שאינו לפי כבודו שיהיה להם מלכים ושרים מה שאין כן בצאנו. על כן הוסיף וא"ת וכו':

פסוק ט

אותי דמו להרוג כי קשטתיך בקשוטים נאים. כוונת רש"י במה שאמר שם הראיתי לכל כי רעיתי את ובמה הראיתי כי שם קשטתיך וזולת זה איך תלה הכתוב נאוו לחייך בהא דלעיל מניה:

פסוק יא

נמלכנו אני ובית דיני לפני בוא פרעה שאשיאנו וכו'. דק"ל מה נעשה. לכ"פ נמלכנו אני ובית דיני וכו':

שגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים. פי' כשם שיש הפרש בין כסף לזהב כך יש שבח ממון הים מביזת מצרים לא שביזת מצרים היה כסף וביזת הים היה זהב אלא שביזת הים גדולה מביזת מצרים כהפרש זהב מכסף וכ"כ הב"ר.

פסוק יב

לפי שדיבר הכתוב בלשון נקיה. במקצת ספרים אינה לפי שדבר הכתוב בלשון נקיה רק ולא כתב הבאיש או הסריח ותו לא:

פסוק טז

על ידי נעימותיך הנה רעננה ערשנו בבנינו ובבנותינו וכו'. פורש מדאמר איף נעים אף ערשנו רעננה משמע שהנעימות גורם דאף ערשנו רעננה דאל"כ מתחיל בשבחו וסיים שערשנו רעננה:

על שהם פריין ורביין של ישראל. בשיר השירים רבה אף ערשנו רעננה מה מטה זו אינה אלא לפריה ורביה כך עד שלא נבנה בית המקדש כל הקהל כא' ארבע רבוא משנבנה

בית הקדרש פרו ורבו דאר"י מגבת ועד אנטיפרס ששים רבוא עיירות היו והיו מוציאות כפלים כיוצאי מצרים:

פרק ב

פסוק ט

לישב עגונה עוד ימים רבים והנה הוא הודיע וכו'. דק"ל דבתחלה אמר קול דודי וגו' על מהירות הקץ ואח"כ אמר הנה זה עומד כו'. לכ"פ סבורה הייתי כלומר הפסוק הזה מפרש אופן הקול הנזכר וסבת המהירות כאלו אמר מה שאמרתי קול דודי הנה זה כך היה. סבורה הייתי לישב עגונה כו' הנה הודיע שהיה עומד ומציץ כו' ואז קול דודי הנה זה בא וענה דודי בקול רם ואמר לי קומי וגו':

פסוק י

ע"י משה. דק"ל הלא לא מצינו שאמר לישראל רק למשה לכ"פ לי על ידי משם:

אעלה אתכם מעני מצרים. דק"ל היכן אמר זה. לכ"פ אעלה אתכם וגו':

פסוק יג

כל הענין הזה לפי פשוטו חבת פתוי וכו'. לפי מה שפי' ענה ל' עניית קול רם ומהו העניה אמר לי על ידי משה שבא עת לגאולתי כדאמר אעלה אתכם ואח"כ פירש לפי מדרש רבותינו ז"ל בשיר השירים רבה דקשה היינו עניה היינו אמירה ותרתי למה לי לכך דרשו ענה דודי על ידי משה ואמר לי על ידי אהרן:

זרזי עצמך וכו'. דק"ל הל"ל רק לכי לך מהו קומי לך ולכי לך. לכ"פ זרזי עצמך וכו' וכן היא בשה"ש רבה. אך קשה למה לא פי' זה לעיל אחר שפי' ענה דודי לי הל"ל מיד ד"א ענה על ידי משה וכו'. ונ"ל דאין כוונת רש"י לפרש ענה דודי וגו' אך מה שפירש כן עשה לי דודי הוצרך להביא שיר השירים רבה מה שפירש על הענין הזה התחיל הענין מראש דהיינו מענה דודי וגו' עד יונתי בחגוי וגו' וכתב הענין הזה מראש ועד סוף כפי מה שהוא בשיר השירים רבה ולולי שהוצרך להביא הא דשיר השירים רבה על פסוקי דהנה הסתיו עבר וכו' לא היה מביא אותו על פסוק ענה דודי רק מאחר שהוצרך להביאו על סוף הענין לכן כתב אגב זה כל הענין מתחלה ועד סוף:

קול התייר הגדול. התייר הגדול מפרש ברבות זה משה בשעה שאמר כה אמר ה' כחצות הלילה:

פסוק טו

שמע הקב"ה את קולם וכו'. דק"ל קודם זה דבר מה שאירע להם על הים ויצעקו בני ישראל אל ה' ואיך חזר ואמר מה שעשו לו המצרים. לכ"פ דקאי אלעיל ויצעקו בני ישראל אל ה' שמע הקב"ה את קולם וכו' זהו אחזו לנו השועלים וכו' הם המצרים ואח"כ ק"ל מהו שועלים קטנים וכי קטנים היה שוטף ולא הגדולים לזה פירש הקטנים עם הגדולים שאף הקטנים וכו' פי' ומ"ש שועלים קטנים הוא רק לנתינת טעם למה נענשו הקטנים ולפי זה יהיה פירוש הכתוב אחזו לנו שועלים וכולל הגדולים והקטנים ואח"כ אמר הכתוב עצמו למה ענש הקטנים וכתב שועלים קטנים מחבלים את הכרמים וכו' פירש שאף הקטנים וכו':

פסוק יז

עד זמן שגרם העון וכו'. דק"ל לשון עד מורה על מרחק זמניי או מקומיי לזה פירש מוסב למקרא שלמעלה הימנו דודי לי ואני לו עד זמן וכו' דהיינו מרחק הזמניי:

ושזפתני השמש כחם היום וכו'. פירושו של מלת היום הוא מפרש דאילו מלת שיפוח היה די במה שפירש שזפתני השמש ולמה האריך לומר כחום היום. אלא עכ"ל מלת היום הוא דקמפרש:

חטאנו בעגל חטאנו במרגלים. אינו מפרש רש"י ונסו הצללים דהא אחר כך מפרש ונסו הצללים ומה שכתוב ונסו הצללים דברי רש"י הוא וסיומיה דדבריו הוא ושזפתני השמש כחום היום וגבר השרב ונסו הצללים. דקשה לרש"י איך יתפעל ניסת הצללים משזיפת השמש. לכן פירש וגבר השרב ומתוך כך נסו הצללים. ואח"כ פירש איזה עון גרם שזיפת השמש וכתב חטאנו בעגל וכו' ואחר כך שפירש פירושו על שיפוח היום אז חזר ופירש דבריו על ונסו הצללים. דקשה לרש"י למה לי ונסו הצללים הרי החטא הוא גורם שזיפת השמש וזהו רמז בשיפוח היום וא"כ מהו ונסו הצללים לכן פירש זכיות וכו' וא"כ תרי מילי נינהו שיפוח היום מורה על החטא ואף אם יש חטא דילמא היו להם זכיות כנגדם לזה מורה ונסו הצללים דלא היו להם זכיות ובמיעוט זכיות לבד ג"כ אינו די דדילמא אף שלא היו להם זכיות אפשר דגם חטא ועון לא היו להם לזה אמר הכתוב דהיה להם חטא ועון ופרקו עול מצות המגינות:

פרק ג

פסוק א

על משכבי בלילות. בצר לי שישבתי אפלה וכו'. דקשה לרש"י מהו על משכבי בלילות בקשתיו אם ישכב על משכבו איך יבקש. לכן פירש בצר לי וכו' כלומר על משכבי משל הוא לישיבם האפלה:

פסוק ג

את שאהבה נפשי ראיתם. מה מצאתם בפיו. דק"ל דמשמע דזהו הדברים ששאלו השומרים אם עלה בקשתם שאמרו את שאהבה נפשי בקשתי ומה איכפת להו ומה נפקא מניה אם ראו. לכ"פ מה מצאתם בפיו כלו' אם מחל לי או לא:

פסוק ה

אהבת דודי ממני על ידי פתוי והסתה וכו'. מה שמשנה רש"י פירושו פה ולא פירש כמו שפירש לעיל. י"ל דכוונת רש"י דבכל מקום היתה השבועה לפי הענין דלעיל מיירי בדבקות האהבה כמו שאמר ודגלו עלי אהבה אמר השבעתי אתכם אם תעירו ואם תעוררו את האהבה שביני לדודי לשנותה ולהחליפה כלומר שלא תשנו ותחליפו האהבה הנזכרת אשר השם נשא דגלו עלי יפה מדבר באהבה שיש לישראל על הקב"ה כאמור אחזתיו ולא ארפנו על כן פי' השבעתי אתכם אם תעירו ואם תעוררו אהבת דודי ממנו וכו' נעזבו לשוב מאחריו כי אם אחזתיו ולא אעזבנו. ולכן פירש לעיל והוא חפץ בי ופה פירש בעוד שאהבתו חפץ עלי:

פסוק ז

אהל מועד והארון שהיו נושאין במדבר. דק"ל קודם זה אמר מה שאירע במדבר איך יסמוך לזה הנה מטתו. לכ"פ דגם זה מספר מה שהיה במדבר ופירש הנה מטתו אוהל מועד וכו' ואוהל מועד נקרא מטה כדפירש לעיל וכאלו אמר הנה מטתו שהוא המשכן של מלך שהשלום שלו:

פסוק יא

לא זז מחבבה עד שקראה אחותי וכו'. מקשים בזה והלא אין דרך המדרגה שיחבב אחותו יותר מבתו ואיך אמר לא זז מחבבה עד שקראה אחותי משמע דחיבב אחוה יותר מבניו וזה אינו כידוע. ויש לומר דאינו מביא ראיה ממעלת החיבוב רק ממעלת השררה והשתררות ע"כ אמר משל למלך שהיה לו בת והיה אוהבה ביותר ואף שאוהבה ביותר מ"מ האב יש לו מעלה יתרה והשתררות על הבת לא זז מחבבה עד שקראה אחותי ר"ל

החיבוב במקומה עומדת כחיבוב הבת והוה כ"כ החיבוב עד שקראה אחותי ר"ל שלא רצה להיות שום מעלה רק יהיו שוה במעלה כדמיון אח ואחות לא זז מחבבה עד שקראה אמי רצה לומר שחיבה יתירה חיבבה עד שהגדילה להיות היא במעלה יתירה ממנו כמעלת האם על הבן:

פרק ד

פסוק א

קילסן ורצן וערבו עליו קרבנותיהם. כל זה דברי רש"י הוא אבל אינו מרשם הפסוק ועשה פירושיו עליו דאין כאן מקומו ולקמן בפסוק עצמו מפרשו כי שם ביתו:

גווניך ומראיתך ודוגמתך כיונה הזאת הדבק בבן זוגה וכו'. כלומר אין עיניך פה לשון עינים ממש אלא ל' מראית כמו עין יעקב כעין הבדולת ולכן פירש גם בכאן וכששוחטין וכו' כי אתה נתת שכם לסבול וכו' ולא פירש כן לעיל דלעיל מיירי שכבר קבלו לסבול עול תורה ולא מיירי רק בהצדיקים הדבקים בו אבל כאן מיירי בשעת מתן תורה שנתנו שכם לסבול יותר מכל האומות כיונה זו כששוחטים אותה וכו':

הקילוס הזה דוגמת קילוס אשה הנאהבת לחתן מבפנים וכו'. רש"י מפרש תחלה ענין הכתוב בכלל ואח"כ פירש המלות:

פסוק ב

שניך. דקות ולבנות וסדורות על סדורן כצמר וכו'. כלומר קאי על מה שפי' דקות ולבנות: **וסדר עדר הרחלים הברורות משאר הצאן בקצב ומנין וכו'**. פירושו של וסדורות כלו' סדורות על סדרן כסדר עדר וכו' ודיוקו של רש"י הוא הלבנות דייק מן שעלו מן הרחצה והסדר דייק מן כעדר הקצובות. לכ"פ וסדר העדר הרחלים הברורות משאר הצאן בקצב להורות דלישנא הקצובות קדייק:

פסוק ג

ומדברך. דבורך והרי הוא מגזרת הנדברים בך וכו'. מדנקוד בחיר"ק תחת המ"ם ובקמ"ץ תחת הבי"ת ע"כ כתב מגזרת הדברים כו' שהם ג"כ בזה הניקוד:

פסוק ו

היום. הוא השמש וכו'. מה שלא פי' זה לעיל גבי עד שיפוח היום משום דלעיל מיירי בגודל חטא ישראל אשר ע"כ פירש שם שגרם העון וכזפתני השמש כחום היום וגבר השרב כו' א"כ היום כפשוטי להורות על תגבורת השמש כמו כחום היום גבי אברהם לכן דייק רש"י וכתב ושזפתני השמש כחום היום. אבל הכא לא היה כל כך גדול

החטא בישראל רק בחפני ופנחס והראיה שלא סילק שכינתו מהם לגמרי כמו התם רק הלך לו למקום אחר א"כ קשה מהו היום שמורה על תגבורת השמש ותגבורת החטא. ל"פ לא שמלת היום בה"א הידיעה פה הוא כחום היום דגבי אברהם אלא היום הוא השמש ומביא ראיה מהפסוקים שכל מקום נקראת השמש היום אבל לעיל א"צ להוציא מלת היום מפשוטו כך נראה לפי נוסח הספרים. אבל מצאתי בספרים מדוייקים שלא כתיב בהן נוסח זה אלא כך הוא הנוסח שם עד שיפוח היום עד שתתפשט החמה ונסו הצללים הוא עת שרב וחום היום אני אצלך ואת עריבה עלי ומשיפוח היום אלך לי כלו' משתחטאו אז לפני כו' וגירסא נכונה היא מכמה טעמים דוק ותמצא:

פסוק יג

ושדה בית הבעל יפה הימנה וכו'. ל' משנה הוא בריש חזקת הבתים ופירושו שדה שהוא בעומק ומלוחלחת א"צ להשקותה ופי' בגמרא ענין בעולה:

פרק ה

פסוק א

והוא ל' משנה כמלא אורה וסלו וכו'. ופירש שם הלוקט תאנים מן התאנה כגון קוצר בתבואה:

פסוק ב

זה הקב"ה כך נדרש בפסיקתא. ואח"כ מפרש דברי הפסיקתא למה דורש לבי על הקב"ה ואמר כי הקב"ה נקרא צור לבבי ולענין מה הוא ער מפרש ער לשמרני כו':

על שאני מלא רצון ונחת רוח אברהם אביך שערבו וכו'. פירוש שראשי רמוז לאברהם ראש המאמינים:

שערבו על מעשיו כטל והנני בא אליך טעון ברכות וכו'. אע"פ שכבר פי' שאני מלא רצון ונחת רוח שהוא פירושו של טל לפי שעכ"פ נמלא טל קאי על ראשי שהוא רמוז לאברהם א"כ ע"כ פירושו שערבו עלי מעשיו כטל ולמנ"מ אמר להם שמעשי אברהם ערבו עליו כטל. אלא עכ"ל שמתוך כך ומכח מעשיו הוא מלא נחת ורצון:

ושילום שכר מעשים טובים אם תשובו אלי. שהרי כל זה דברי תוכחה והזהרה ע"י נביאים הוא וא"כ ע"כ ע"י עבדיו הנביאים נאמר להם זה אם תשובו אלי לא שיהי' כן על כ"פ כמובן מן הכתוב:

פסוק יג

אשר שם באותם ערוגות גידולי מרקחים. פי' אשר שם כו' שלא תבין לחייו כערוגת הבושם וכמגדלות מרקחים. לכ"פ לחייו כערוגת הבושם אשר שם כו' שלא דמו הלחיים רק לערוגת הבושם לא למגדלות מרקחים ומגדלות מרקחים קאי על ערוגת הבשם:

פסוק טז

בחור. נבחר כארזים וכו'. לאפוקי מל' גם בחור גם בתולה דא"כ הוא איך יתדמה בבחרות לארזים. לכ"פ נבחר:

פרק ו

פסוק ב

ועוד ירד לרעות צאנו בגנים וכו'. ק"ל הרי כבר אמר לערוגת הבושם דהיינו בית המקדש וא"כ מה לרעות בגנים ולכן פירש ועוד ירד לרעות כו':

פסוק ו

הרחל הזו כולה קדושה צמרה לתכלת בשרה לקרבן וכו'. בקילוס הראשון אמר כעדר הקצובות וכאן בקילוס זה שינה וכתב כעדר הרחלים ומה שבח הוא ברחלים סתם בשלמא כעדר הקצובות שבח הוא כדפי' לעיל. לכ"פ כרחל הזאת:

פרק ז

פסוק ב

שתדבקי בנו בשביל נוי וחשיבות שראינו בך בעודך ביפיך. הקילוס הזה אינו כענין נוי אשה בקילוס העליון דודה מקלסה וזה רעיותי' מקלסות אותה על שם מעשיה לומר הגונה את להתחבר עמך כך הוא בספרים מדוייקים וכך ראוי להיות דקאי אמה שכתוב לעיל מניה הם אומרים לה חפצים אנו כו' ולפי זה מיושב קצת מה שפי' אח"כ והוא מונה קילוסה מלמטה למעלה מה יפו פעמיך כו' דהוא קילוסו של הקב"ה על יש אל וכאן פי' דהוא קילוס האומות לישראל. ואפשר לומר מה שפי' אחר כך הוא כמו פי' אחר דס"ל דהכל הוא קילוס של הקב"ה. אבל ביש ספרים דכתב זה אחר שררך אגן הסהר משמע דאין סובל שום פי' אחר רק הוא קילוס האומות שקשה דהרי קודם לזה פירש שהוא קילוס של הקב"ה ואפשר לתרץ בדוחק מה שרוח הקודש מספר קילוס שהאומות מקלסים קילוס שלהקב"ה קרי ליה:

פסוק ג
שהכל צריכין לה. מלשון הכל צריכין למרי דחטי:

פסוק ה
הכרת פניהם ענתה בם וכו'. וק' מה הוכחה כפשוטו הכרת פנים בכלל. וי"ל מדכתיב הכרת פניהם ענתה בם משמע שצריך הכרה לבד מן הפנים ואיתא בסוף יבמות דזו הפחדת וכ"כ התוס' שם:

פסוק י
זהירה אני להשיב להם שאעמוד באמונתי וכו'. דק"ל מהו הולך לדודי כו' לכ"פ זהירה אני כו' שיהא חכי הולך לפני דודי:
שהוא דובב שפתי ישנים אף אבותי בקבר ישמחו וכו'. בירושלמי דשקלים ובמדרש חזית דובב שפתי ישנים כהדין דשתי חמר עתיק אף על גב דהוא שתי ליה טעמא וריחא בפומיה כלומר שהמתים דובבים בקבר מה שבניהם אומרים דבר טוב בעולם הזה.
וכך היא התשובה רבונו של עולם אל תדיינני כיושבי כרכים וכו'. כך היא הנוסחא בפרק עושין פסין אל תדיינני כיושבי כרכים שיש בהן גזל ועריות אלא נצא השדה וארץ תלמידי חכמים שעוסקים בתורה מתוך הדוחק וזה שפירש רש"י כיושבי פרזות וממלת השדה דריש ליה שערי הפרזות על שדה הארץ תחשב ופירש"י בגמ' יושבי כרכים שויקי' וישוב גדול ורגל רוכלים וסוחרים מצויה בהם לפיכך גזל ועריות מצויה בהם. השדה בני באגי עובדי אדמה:

פרק ח

פסוק א
שתבוא לנחמני כדרך שעשה יוסף לאחיו וכו'. ק"ל למאי נ"מ אם לענין זה שאמר אמצאך אשקך ולא ימשוך לה מזה בזיון כמו שישק לאיש נכרי א"כ הוא הל"ל מי יתנך אחות לי שתנשק לאחיה ואין לה בזיון ומדאמרה כאח לי משמע שמבקשת ממנו ענין אחוה. לכ"פ שתבא לנחמני כו' ואח"כ ק"ל אם עיקר הבקשה היא שתבא לנחמני א"כ מהו אומרו אמצאך בחוץ אשקך. לכ"פ אמצא נביאיך כו' מדברים בשמך האלו מנשק אותך:

פסוק ז
כדי להמיר אהבתך. דק"ל דכתיב אם יתן איש את כל הון ביתו ולא כתב תמורת מה יתן. לכ"פ כדי להמיר אהבתך כלומר אהבתך הנזכרת ולא צריך הכתוב לפרש:

כל אלה הקב"ה ובית דינו מעידים שכך וכו'. כתב ובית דינו מדאמר אחות לנו לשון רבים:

פסוק ח

אלו קרעים שאין מתאחין. בפרק אלו מגלחין: כמוצאת שלום ככלה הנמצאת שלימה. בפ' המדיר. ובפסחים פרק האשה: